फागुन,२०७४

बृहत्तर यौनिकता शिक्षासम्बन्धी कष्टमाइज तालिम पाठ्यक्रम

माध्यमिक तह
(कक्षा ९ र १०)

नेपाल सरकार
शिक्षा मन्त्रालय
शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

विषयसूची

क्र. स.	विषयबस्तु	पृष्ठ सङ्ख्या
१	परिचय	१
२	तालिमको सक्षमता	१
३	तालिमको विषयवस्तु	२
४	तालिम कार्यान्वयन कार्यविधि	३
५	तालिम मूल्याङ्कन	४
६	कार्ययोजना र प्रतिबद्धता	४

१. परिचय

शिक्षक पेशागत विकास एक निरन्तर प्रक्रिया हो । गतिशिल समय अनुरुप शिक्षण सिकाइमा आइरहेका शिक्षण विधि, नवीनतम प्रविधि, उपागम एवम् तरिकाहरु अनुरुप शिक्षण गर्ने दायित्व शिक्षकको हो । त्यसका लागि शिक्षकको निरन्तर पेशागत विकास आवश्यक हुन्छ । यसै तथ्यलाई मध्यनजर गरी शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रबाट तयार पारिएको शिक्षकको पेसागत विकासको प्रारुप, २०७२ ले शिक्षकको पेसागत विकास कार्यक्रमका लागि शिक्षक तालिम अर्न्तगत प्रमाणीकरण, पुर्नताजगी र स्थानीय आवश्यकतामा आधारित मोड्युलर तालिमको व्यवस्था गरेको छ ।

यौनिकता र सम्बन्धहरुका बारेमा उमेर अनुसारको, वैज्ञानिक रूपमा सहि, प्रमाणहरूमा आधारित, मानवअधिकारमा आधारित र लैङ्गिक सम्बेदनशिल जानकारीहरु सामाजिक तथा साँस्कृतिक रूपमा सान्दर्भिक विधिबाट दिइने शिक्षा बृहत्तर यौनिकता शिक्षा हो । यस शिक्षाले व्यक्तिलाई यौनिकताका विभिन्न पक्षहरूमा आफ्ना मूल्य मान्यताहरू पत्ता लगाएर निर्णय गर्ने, सञ्चार गर्ने र जोखिम घटाउने सिपहरू विकास गर्ने अवसरहरु प्रदान गर्दछ । यौनिकता शिक्षाले यौनिक स्वास्थ्यको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्न, प्रचलित सामाजिक साँस्कृतिक मूल्य मान्यताहरूसँग सान्दर्भिक सिपको विकास गर्न र सकारात्मक धारणा अर्थात अभिवृत्ति, मूल्य र मान्यताहरूको विकास गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

यो तालिम पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा युनेस्कोको बृहत्तर यौनिकता शिक्षासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्राविधिक निर्देशिकामा समाविष्ट छ ओटा अवधारणालाई समावेस गरी यूएनएफपिए र सिसो नेपालको समेतको सहकार्यमा तयार गरिएको छ । यस पाँच दिने अवधिको यो कष्टमाज्ड तालिम पाठ्यक्रममा बृहत्तर यौनिक शिक्षाको परिचय र सम्बन्ध, मूल्य अभिबृद्धि र धारणा र सिपहरु,संस्कृति,समाज, हिंसा र मानव अधिकार, किशोरावस्था, यौनिक व्यवहार र प्रजनन् स्वास्थ्य जस्ता विषयवस्तु समावेश गरिएको छ ।

२. तालिमको सक्षमता

माध्यमिक तहको कक्षा ९ र १० मा स्वास्थ्य जनसंख्या तथा वातवरण विषय अध्यापनरत शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता विकासमा सहयोग पुर्याउने उद्देश्यले यो पाठ्यक्रमको विकास गरिएको छ । यस तालिम पश्चात सहभागी शिक्षकहरुमा निम्न सक्षमताहरु विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ :

- बृहत्तर यौनिकता शिक्षाको परिचय र सम्बन्धहरुको व्याख्या ।
- यौनिकता र प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धीमूल्य, अभिबृत्ति, धारणा र सिपहरुको व्याख्या ।
- यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी मानव अधिकार, संस्कृति, समाज र हिंसाको विश्लेषण।
- यौन व्यवहार, यौन प्रतिहिंसा र मानव अधिकार मैत्रीको व्यवहार प्रदर्शन ।
- यौनिक व्यवहार तथा प्रजनन् स्वास्थ्य र हेरचाहका उपायहरुको लेखाजोखा ।
- किशोरकिशोरी मैत्री शिक्षण प्रदर्शन ।

३. तालिमका विषयवस्तु

यस तालिमका लागि तोकिएका मुख्य विषयवस्तुहरू देहायबमोजिम रहेका छन् :

क्रस	विषयक्षेत्र	विषयबस्तुको विस्तृतीकरण	भार /सत्र
१	यौनिकता शिक्षाको परिचय र सम्बन्धहरु	• बृहत्तर यौनिकता शिक्षाको परिचय • परिवारका सदस्यहरूका भूमिका तथा जिम्मेवारीहरू • मित्रता, माया-प्रेम र रोमाञ्चित सम्बन्धहरू	२ सेसन
२	मूल्य, अभिबृद्धि, धारणा र सीपहरु	• यौनिकतासम्बन्धी भ्रम तथा गलत धारणाहरू • यौनिकता र प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी व्यक्तिगत मूल्यहरू • यौनिक व्यवहारमा सामाजिक मान्यता र दौतरीको प्रभाव • किशोरकिशोरी मैत्री स्वास्थ्य सेवाहरू	३ सेसन
३	संस्कृति, समाज, हिंसा र मानव अधिकार	• यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी मानव अधिकारहरू • यौनिकता र सञ्चार माध्यम • लैङ्गिकताको सामाजिक बनावट • लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, यौनिक हिंसा र हानीकारक व्यवहारहरू	३ सेसन
४	किशोरावस्था	• किशोरावस्थाको परिचय र विशेषता • प्रजनन् प्रणाली • महिनावारी • यौन तथा यौनिकता	३ सेसन
५	यौनिक व्यवहार र प्रजनन् स्वास्थ्य	• यौनिक व्यवहार तथा यौनिक परिचय • गर्भ निरोधका विधि (साधन)हरू • यौन सङ्क्रमण • एच.आइ.भी. र एड्स	२ सेसन
	विविध	• कार्यक्रम अभिमुखिकरण • प्रिटेष्ट तथा पोष्ट टेष्ट • कार्ययोजना	२ सेसन
		जम्मा	१५ सेसन

४. तालिम कार्यान्वयन कार्यविधि

क. तालिमको अवधि

पाँच दिन अवधिको यो तालिम आमने सामने पद्धतीबाट शैक्षिक तालिम केन्द्र वा तोकिएको तालिम प्रदायक निकाय मार्फत तालिम सञ्चालन हुनेछ । प्रति दिन तीन सत्रका दरले पाँच दिन अवधिमा १५ ओटा सेसनहरु सञ्चालन हुनेछन । प्रति सेसन एक घण्टा ३० मिनेटको हुनेछ ।

ख. तालिमको लक्षित समूह

यस तालिमको लक्षित समूह माध्यमिक विद्यालयको कक्षा ९ र १० मा स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा वातावरण विषय शिक्षण गर्ने शिक्षकहरु हुनेछन् ।

ग. तालिम पाठ्यक्रम कार्यान्वयन प्रक्रिया

- सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरुका लागि सञ्चालन हुने तालिम कार्यक्रम शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रबाट स्वीकृत पाठ्यक्रमका आधारमा हुनेछ ।
- शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रबाट स्वीकृत पाठ्यक्रमको २०% सम्म विषयबस्तु शैक्षिक तालिम केन्द्रले स्थानिय सरोकारवालाहरुको परामर्शमा परिमार्जन तथा समायोजन गर्न सक्नेछ ।
- शैक्षिक तालिम केन्द्रले स्थानीय आवश्यकता अनुसार ५ दिनको छुट्टै तालिम पाठ्यक्रम विकास गर्न सक्ने छ । यसरी विकास गरिएको पाठ्यक्रम शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रबाट स्वीकृत गराएर मात्र तालिम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

घ. तालिम सहजीकरण

- शैक्षिक तालिम केन्द्र वा अगुवा स्रोतकेन्द्रका विषय विज्ञ प्रशिक्षक वा रोष्टर प्रशिक्षकबाट तालिम सेसन सहजीकरण गरिने छ । रोष्टर प्रशिक्षक छनोट गर्दा शिक्षकको पेसागत विकास प्रारुप, २०७२ ले तोकेको आधार पुरा गरेको व्यक्ति हुनुपर्दछ । प्रशिक्षक व्यवस्थापनका लागि स्थानीय आवश्यकता र परिवेश अनुसार संस्थागत विद्यालय संग सम्बन्धित संघसंस्थाहरुसँग सहकार्य गर्न सकिनेछ ।
- तालिमका सेसन सहजीकरण गर्दा सकेसम्म सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई अधिकतम उपयोग गर्नु पर्नेछ ।
- तालिमका लागि आवश्यक पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका तथा अन्य सामग्रीहरु तालिम सञ्चालन अगावै व्यबस्था गर्नुपर्नेछ ।
- तालिम सञ्चालन गर्दा सामान्यतया सहभागी शिक्षकका माग र आवश्यकतालाई ध्यान दिँदै आवश्यकताअनुसार देहायबमोजिमका विधि वा बहुविधि उपयोग गर्न सकिने छ :
  - ✓ नमुना अभ्यास शिक्षण विधि
  - ✓ अन्तरक्रिया विधि
  - ✓ छलफल तथा समूह कार्य विधि
  - ✓ परियोजना कार्य विधि
  - ✓ अवलोकन विधि
  - ✓ मामला अध्ययन
  - ✓ समस्या समाधान र स्वअध्ययन विधि
  - ✓ खेल विधि

- ✓ समूह शिक्षण विधि
- ✓ प्रश्नोत्तर
- ✓ प्रदर्शन
- ✓ लघु प्रवचन
- ✓ घुम्ती छलफल
- ✓ मस्तिष्क मन्थन
- ✓ भूमिका अभिनय

५. तालिम मूल्यांकन

यस तालिममा सहभागी शिक्षकहरुको मूल्याङ्कन निरन्तर रुपमा उनीहरुले तालिमका दौरान निभाएको भूमिका, सान्दर्भिक जागरुकता र तालिममा सहभागिता र दैनिक उपस्थितिका आधारमा गरिनेछ । छलफल, समुह कार्य र प्रस्तुतिका साथै प्रिटेष्ट तथा पोष्टटेष्ट पनि मूल्याङ्कनका आधार हुनेछन् ।

६. कार्ययोजना र प्रतिबद्धता

क. सहभागीहरुले तालिम अवधिमा सिकेका ज्ञान तथा सीपको आधारमा विद्यालयमा गई प्रयोग गर्न सकिने कम्तिमा पाँच ओटा कार्यको कार्य योजना बनाइ प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।

क.स.	क्रियाकलाप	किन	कहिले	कसरी	कैफियत
१					
२					
३					
४					
५					

ख. सहभागीहरुले कार्ययोजना बमोजिमका सुधारहरु गर्ने प्रतिबद्धता शैक्षिक तालिम केन्द्र वा तालिम प्रदायक निकाय समक्ष गर्नु पर्नेछ ।

ग. शिक्षकहरुले जाहेर गरेको प्रतिबद्धता शैक्षिक तालिम केन्द्रले विद्यालयलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

ΩΩΩ